

Obligimet nga Procesi i Berlinit për sundim të ligjit dhe mirëqeverisje

PËRGATITJA PËR AGJENDËN “BERLIN PLUS”

Dhjetor 2019

Përgatitur nga:

Përkrahur nga:

Qëndrimet e paraqitura në këtë punim janë qëndrime të autorit dhe nuk paraqesin qëndrimet e Fondacionit Konrad Adenauer.

PËRMBAJTJA

HYRJE	4
PSE AGJENDA “BERLIN PLUS” PËR KOSOVËN	6
<i>Në hap me vendet e rajonit</i>	6
<i>Projektet infrastrukturore të konektivitetit</i>	7
<i>Iniciativa “mini-schengeni ballkanik”</i>	8
TEMATIKAT NË PROCESIN E BERLINIT	9
SUNDIMI I LIGJIT DHE MIRËQEVERISJA	10
<i>Berlin 2014</i>	10
<i>Vjenë 2015</i>	10
<i>Paris 2016</i>	11
<i>Triestë 2017</i>	11
<i>Londër 2018</i>	13
<i>Poznan 2019</i>	13
<i>Roli i Forumi të Shoqërisë Civile</i>	14
ZOTIMET E QEVERISË SË KOSOVËS PËR ANTIKORRUPSIONIN	15
<i>Ekspozimi i korrupsionit</i>	16
<i>Prokurimi publik dhe kontraktimi i hapur</i>	17
<i>Taksat</i>	17
<i>Sinjalizuesit</i>	17
<i>Pronësia përfituese</i>	17
<i>Ndëshkimi i të korruptuarve</i>	17
<i>Riparimi i pasurisë dhe kthimi i pasurive</i>	17
<i>Dëbimi i kulturës së korrupsionit</i>	17
<i>Integriteti institucional</i>	17
<i>Edukimi kundër korrupsionit</i>	18
OBLIGIMET TJERA TË KOSOVËS NË PROCES	18
<i>Bashkëpunimi rajonal dhe pajtimi</i>	18
<i>Agjenda e Konektivitetit (transporti dhe energjia)</i>	20
REKOMANDIMET PËR QEVERINË E RE	25

HYRJE

Pozita gjeografike e vendeve të Ballkanit Perëndimor (BP) dhe të qenit pjesë e kontinentit të Evropës nuk do të thotë edhe e drejtë për të qenë pjesë e Bashkimit Evropian (BE). Mundësia për anëtarësim në këtë partneritet unik politik dhe ekonomik duhet të fitohet me vullnet politik dhe përkushtim në përafrimin e politikave me standardet evropiane. Kjo bëhet vetëm duke patur seriozitet në përmbushjen e obligimeve, të cilat merren në këtë proces tejet të rëndësishëm për të ardhmen e Kosovës. Është e vërtet që disa vendime të fundit të BE-së karshi disa vendeve të rajonit kanë qenë dekurajuese, mirëpo, kjo nuk nënkupton që duhet të hiqet dorë nga rrugëtimi i nisur tashmë. I ashtuquajturit Proces i Berlinit, i cili filloi me Samitin e Berlinit të 2014-së, ku pjesëmarrësit ishin udhëheqësit më të lartë të 10 shteteve të BE-së dhe gjashtë shteteve BP-së, përfshirë Kosovën, ishte një përpjekje serioze që vendet e rajonit tonë të përgatiten për anëtarësim në momentin kur të piqen kushtet.

Pas një përkushtimi të madh të shtetit nikoqir, Gjermanisë dhe kancelares së Gjermanisë, Angela Merkel, Samiti i Berlinit e përmbylli punën me tri zotime të përbashkëta të cilat janë kthyer në shtylla të agjendës së Procesit të Berlinit. Në mesin e zotimeve për intensifikim të bashkëpunimit rajonal në Ballkan Perëndimor dhe rritjes së prosperitetit përmes zhvillimit ekonomik të qëndrueshëm, ishte edhe zotimi për fuqizimin e qeverisjes së mirë. Në Deklaratën Përfundimtare të samitit, si zotime kryesore kishin dalur, fuqizimi i sundimit të ligjit dhe përmirësimi i qeverisjes së mirë. Pra, qeverisja e mirë duke përfshirë këtu edhe sundimin e ligjit, u konfirmua si shtyllë kyçe e përafrimit me BE-në.

Samiti i 2014-së është pasuar me samite të tilla çdo vit. Edhe pse në Berlin vendet pjesëmarrëse i dhanë vetit një mandat katërvjeçar për këtë proces, këtë vit Samiti në Poznan për vendet e BP ishte vazhdimësi e këtij procesi i cili filloi të njihet si agjenda “Berlin Plus¹”. Kjo agjendë tregon vazhdimësinë e përkrahjes së rajonit tonë, pasi zotimet e marra për t’u përmbushur kanë ende mjaft punë.

Gjatë këtyre samiteve janë dhënë zotime të shumta nga krerët e vendeve të BP, të cilat kanë shkuar përtej tri zotimeve të para. Obligimet për sundim të ligjit dhe qeverisje të mirë janë përcjellur në gati secilin prej samiteve, mirëpo ka patur edhe zgjerim të fushave, ku janë përfshirë edhe tema të reja varësisht prej aktualitetit. Në këtë drejtim, shtetet e BP-së janë deklaruar për të përmbushur obligime nga fusha e bashkëpunimit rajonal, qeverisjes së mirë,

¹ Agjenda “Berlin Plus” mos të ngatërrohet me “Marrëveshjen Berlin Plus” ndërmjet NATO-së dhe Bashkimit Evropian e lidhur në vitin 2002.

zhvillimit ekonomik, luftës kundër ekstremizmit dhe radikalizmit, migrimit, rinisë, dhe konektivitetit në mes veti përmes transportit dhe energjisë.

Ky studim përqendrohet në obligimet e rajonit, por më konkretisht Kosovës, në fushën e sundimit të ligjit dhe mirëqeverisjes. Kosova do të ballafaqohet në samitet e agjendës “Berlin Plus” me udhëheqësit e vendeve të BE-së. Vemendja e secilit udhëheqës evropian do të jetë te rezultatet, tek ajo se çfarë ka bërë Kosova dhe secili vend i Ballkanit Perëndimor për obligimet që kanë marrë në Procesin e Berlinit që nga 2014-ta. Po ashtu, ata do të pyesin vendet e rajonit tonë, se çfarë është bërë në fushat më sfiduese për liderët ballkanik, si sundimi i ligjit dhe qeverisja e mirë.

Kosova ka përfituar shumë nga Procesi i Berlinit dhe ka qenë partner i barabartë me shtetet tjera të rajonit. Ka përfituar shumë edhe nga projektet infrastrukturore të konektivitetit, për të cilat BE ka ndarë qindra miliona euro në kuadër të këtij procesi. Shpesh nga udhëheqësit tanë, por edhe nga publiku i gjerë, ky proces është parë më shumë si një proces që ofron investime duke lënë paksa nën hije përkushtimin për përmbushje të obligimeve të marra. Qeveria e re e Kosovës duhet t’i jep një shtysë të re përmbushjes së obligimeve të marrura në këtë proces, sepse më së shumti Kosovës, nga i gjithë rajoni, i konvenon vazhdimi i kësaj nisme.

PSE AGJENDA “BERLIN PLUS” PËR KOSOVËN

“Katër vite për progres të vërtetë” ishte thirrja e Deklaratës Përfundimtare të Konferencës për Ballkanin Perëndimor në Berlin. Pra, ky proces i dha vetit mandatet katërvjeçar dhe qëllimi ishte që, gjatë këtyre katër vitesh të ketë dinamikë të shtuar në bashkëpunim rajonal, sundim të ligjit dhe zhvillim të qëndrueshëm. Samiti i Londrës në vitin 2018 ishte planifikuar të ishte i fundit. Megjithatë, ministri i Punëve të Jashtme të Gjermanisë, z. Sigmar Gabriel, në maj të vitit 2017 vetëm kishte paralajmëruar vazhdimin e Procesit të Berlinit, apo agjendën “Berlin Plus” si u quajt më vonë². Kjo agjendë vetëm se ka filluar të jetësohet me Samitin e Poznanit të 2019-së dhe samitin që pritet të mbahet në 2020-në në Kroaci.

Gjatë këtij katërvjeçari kishte edhe thirrje nga ekspertë të Ballkanit Perëndimor që të hiqet dorë nga ky proces, kjo për shkak të seriozitetit jo të duhur të vendeve kyçe të BE-së.³ Megjithatë, përfitimet, sidomos për Kosovën, në vazhdimin e Procesit të Berlinit apo “Berlin Plus” janë të shumëfishta, përkundër disa ngecjeve dhe kritikave të procesit. Andaj, Kosova duhet të përgatitet dhe të insistojë për vazhdimin e këtij procesi më shumë se çdo shtet tjetër i rajonit, për disa arsye kyçe.

Në hap me vendet e rajonit

Përmbyllja e Procesit të Berlinit më së paku i konvenon Kosovës. Me fjalë të tjera, Kosova përfiton më së shumti nga një proces i tillë që synon t’i integrojë këto shtete në BE. Procesi i Berlinit është fazë përgatitore për integrim evropian, ku i gjithë rajoni trajtohet si një grup i vetëm.

Në këtë rrugëtim drejt BE-së, Kosova ka ngecur më prapa se vendet e rajonit. Po ashtu, për arsye të mosnjohjes së shtetësisë së Kosovës nga pesë vendet e BE-së, BE ka treguar se ka prirje ta vlerësojë më padrejtësisht Kosovën në proceset integruese. Kjo gjë është parë edhe në procesin e liberalizimit të vizave. Vazhdimi i Procesit të Berlinit është mundësi që Kosova të ecë në hap me vendet e rajonit në procesin integrues dhe të vlerësohet në bazë të disa standardeve të përbashkëta për gjashtë vendet e BP-së.

² Flessenkemper, Tobias. European Western Balkans. ‘Berlin Plus’ will not change the game. 06.06.2017. <https://europeanwesternbalkans.com/2017/06/06/berlin-plus-will-not-change-the-game/>

³ Bieber, Florian. European Western Balkans. “It is time to ditch the Berlin Process.” 10.07.2018. <https://europeanwesternbalkans.com/2018/07/10/time-ditch-berlin-process/>

Sidoqoftë, nëse Kosova nuk i përmbahet obligimeve që ka marrur është rikonfirmim që Kosova nuk ka vullnet për të punuar për procese të tilla integrale dhe nuk e ka si prioritet politik, por as shtetëror.

Projektet infrastrukturore të konektivitetit

Një nga përfinitimet më të prekshme të Procesit të Berlinit kanë qenë projektet infrastrukturore të konektivitetit përmes Kornizës Investuese për Ballkanin Perëndimor (WBIF). Edhe pse kjo kornizë ishte themeluar disa vite para Samitit të Berlinit, gjatë kohës sa ky instrument u integrua në Procesin e Berlinit mori vëmendje më të madhe dhe u pa si mjet i rëndësishëm në realizimin e projekteve. Ky instrument ka ndarë 1.3 miliardë euro për Ballkanin Perëndimor, kryesisht në fushën e energjisë, transportit, ambientit dhe çështjeve sociale.

Janë mbi 17 projekte të cilat i ka përfituar Kosova në kuadër të këtij instrumenti siç janë:

1. Përmirësimi i ngrohjes qendrore në Prishtinë (Faza I dhe II);
2. Zbatimi i masave të efijencës së energjisë në ndërtesat publike në nivel komunal;
3. Studimi i fizibilitetit dhe zbatimi i masave të efijencës së energjisë në ndërtesat publike qendrore;
4. Studimi i fizibilitetit dhe ndërrimi i karburantit dhe zgjerimi i sistemit për ngrohjen qendrore në Gjakovë;
5. Ujësjiellësi dhe kanalizimi komunal në Prishtinë (Faza II);
6. Studimet e fizibilitetit për impiantet për trajtim të ujërave të zeza në Kosovë;
7. Forcimi i menaxhimit të mbeturinave;
8. Studimi i fizibilitetit për mbrojtjen e Kanalit të Ibrit;
9. Studimi i fizibilitetit për Kanalin e Lepencit;
10. Ujësjiellësi dhe kanalizimi komunal në Prishtinë III;
11. Projekti për përmirësimin e arsimit në Kosovë;
12. Korridori Orient / Lindje-Med (R10) Rehabilitimi i Përgjithshëm Faza 1: Fushë Kosovë - kufiri me Maqedoninë;
13. Sektori E i autostradës Prishtinë - Merdare;
14. Sektori N9 i rrugës Prishtinë Kijevë-Klinë deri në Zahaq;
15. Korridori Orient / Lindje-Med (R10) Rehabilitimi i Përgjithshëm Faza 2: Fushë Kosovë - Mitrovicë;
16. Korridori Orient / Lindje-Med (R10) Rehabilitimi i Përgjithshëm Faza 3: Mitrovicë - kufiri me Serbinë;

17. Linja hekurudhore Fushë Kosovë -Podujevë⁴.

Disa nga këto projekte ende nuk janë realizuar dhe kanë ngecur si rezultat i mosmarrëveshjeve ndërmjet Kosovës dhe Serbisë. Megjithatë, fondet janë zotuar dhe mund të shfrytëzohen në kohën kur do të arrihet një marrëveshje. Për më shumë, samitet e Procesit të Berlinit, ku janë të përfaqësuar udhëheqësit më të lartë të shteteve të BE-së gjithmonë i kanë kushtuar vëmendje projekteve të tilla dhe u kanë dhënë përkrahje politike. Kjo gjë luan rol të rëndësishëm në momentumin dhe efektivitetin e këtij instrumenti investues, si dhe në seriozitetin e përgatitjes së projekteve të tilla nga vendet e BP-së.

Iniciativa “mini-schengeni ballkanik”

Në mungesë të një procesi të koordinuar për gjitha vendet e BP-së, të udhëhequr nga shtetet me ndikim, anëtare të BE-së, muajt e fundit ishim dëshmitarë të iniciativës rajonale, e cila konsiderohet që është në kundërshtim me interesat e Kosovës. Iniciativa “mini-schengeni ballkanik” edhe pse në sipërfaqe duket qëllimhirë, është tentivë që të krijohet një marrëveshje, e cila do të ishte e dëmshme për Kosovën, sidomos tani që ende nuk janë zgjidhur mosmarrëveshjet me Serbinë.

Kjo iniciativë, e cila ishte më shumë ide e kryeministrit të Shqipërisë, Edi Rama dhe kryeministrit të Serbisë, Aleksandër Vuçiq, nuk u pranua nga Kosova dhe Mali i Zi. Lëvizje të tilla do të mund të bëheshin vetëm me garanci të BE-së dhe pas një konsultimi me të gjitha palët. Pikërisht për këtë arsye, vazhdimi i Procesit të Berlinit bëhet edhe më i rëndësishëm.

Mirëpo, kjo iniciativë duket se mund të vazhdojë edhe pse nuk përfshin shtetet të cilat do të ndikohen drejtpërdrejt nga kjo, si Kosova dhe Mali i Zi. Po ashtu, kjo iniciativë edhe mund të zgjerohet apo mund të ketë iniciativa tjera të ngjashme, të cilat më shumë i përçajjnë shtetet e rajonit sesa që i bashkojnë. Andaj, Kosova duhet të bëjë thirrje që Procesi i Berlinit të vazhdojë dhe çdo hap të bëhet në koordinim me politikën e BE-së. Edhe pse progresi në disa fusha është treguar i ngadalshëm, është evidente se, nevojitet të ketë një “Berlin Plus” dhe Kosova duhet të jetë shtysja më e zëshme në këtë drejtim.

⁴ Ministria e Integritimit Evropian. Qeveria e Republikës së Kosovës. *Korniza Investuese për Ballkanin Perëndimor*. <https://www.mei-ks.net/sq/wbif>

TEMATIKAT NË PROCESIN E BERLINIT

	BERLIN 2014	VJENË 2015	PARIS 2016	TRISTË 2017	LONDËR 2018	POZNAN 2019
1	Bashkëpunimi rajonal	Bashkëpunim i rajonal dhe zgjidhja e mosmarrëve shjeve bilaterale	Bashkëpunim i rajonal	Konektiviteti - Transporti dhe energjia	Bashkëpunimi rajonal	Integrimi ekonomik rajonal
2	Qeverisja e mirë	Sundimi i ligjit dhe qeverisja e mirë	Konektiviteti dhe tregtia	Integrimi ekonomik rajonal	Siguria	Njohja e kualifikimeve të arsimit të lartë
3	Rritja e qëndrueshme ekonomike	Lufta kundër ekstremizmit radikalizmit	Prioriteti të rinia	Sektori privat dhe Zhvillimi i NVM-ve	Rinia dhe shoqëria civile	Ndërmarrësi a
4		Migrimi	Migrimi	Lidhshmëria e rinisë	Rritja e mençur	Energjia e pastër
5		Prosperiteti ekonomik	Lufta kundër terrorizmit dhe radikalizmit	Qeverisja, sundimi i ligjit	Integrimi ekonomik rajonal	Integrimi i romëve
6		Konektiviteti i transportit		Shkenca	Mbështetja për sektorin privat	Transporti
7		Konektiviteti i energjisë		Çështjet e pazgjidhura bilaterale	Antikorrupsioni	Energjia
8		Integrimi i tregut		Shoqëria civile		Konektiviteti digjitale
9		Arsimi i lartë dhe arsimi profesional		Lufta kundër terrorizmit radikalizmit		Personat e zhdukur dhe krimet e luftës
10		Shoqëria civile		Migrimi		Antikorrupsioni dhe përcjellja e zotimeve

SUNDIMI I LIGJIT DHE MIRËQEVERISJA

Berlin 2014

Samiti i Berlinit i vitit 2014 e përmbylli punën me tri përfundime, të cilat edhe u kthyen në shtylla të agjendës së Procesit të Berlinit. Në mesin e përfundimeve për intensifikim të bashkëpunimit rajonal në Ballkanin Perëndimor dhe rritjes së prosperitetit përmes zhvillimit ekonomik të qëndrueshëm, ishte edhe fuqizimi i qeverisjes së mirë. Në Deklaratën e Samitit të Berlinit, nën fushën “fuqizimi i qeverisjes së mirë” ishin dy pika si lloj zotimesh, e para që flitej për sundim të ligjit dhe e dyta për qeverisje të mirë. Pra, qeverisja e mirë duke përfshirë këtu sundimin e ligjit u bë shtyllë e rëndësishme e Procesit të Berlinit dhe rrjedhimisht u konfirmua si shtyllë kyçe e përafrimit me BE-në.

Në Deklaratën Përfundimtare të samitit thuhet se, *“Shtetet pjesëmarrëse pajtohen për ndërmarrjen e masave për të zhdukur korrupsionin dhe krimin e organizuar. Vendet e Ballkanit Perëndimor theksojnë vullnetin e tyre për të kryer reforma të mëtejshme me qëllim të rritjes së besimit të drejtësisë vendore, për të mbështetur dhe forcuar pavarësinë e gjyqësorit, si dhe për të punuar së bashku, më intensivisht dhe përtëj kufijve në struktura rajonale dhe dypalëshe”⁵.*

Ky ishte zotimi i parë për përmirësim të sundimit të ligjit që gjashtë shtetet e BP-së, përfshirë këtu edhe Kosova, mori në Procesin e Berlinit. Disa arritje, si vetingu në Shqipëri dhe besimi të drejtësisë në Maqedoninë e Veriut, apo edhe avancime ligjore në Kosovë, mund të përmenden këtu si arritje. Megjithatë, sundimi i ligjit akoma mbetet nga pikat më të dobëta të rajonit dhe një nga pengesat më të mëdha në rrugën drejt BE-së.

Ndërsa, në këtë samit gjithashtu, parimet e qeverisjes së mirë si: kushtet për media pluraliste, sindikata të pavarura, si dhe ekonomi të çliruar nga ndërhyrjet politike dolën si deklarata zotuese të përbashkëta. Madje në Deklaratën Përfundimtare, Gjermania, si nikoqire e këtij samiti, u zotua se do të angazhohet për forcimin e lirisë së mediave në rajon.

Vjenë 2015

Një vit më pas, në Samitin e Vjenës, Procesi i Berlinit ishte zgjeruar mjaft shumë në tema tjera që preknin BP-në, duke u prezantuar “Agjenda e Konektivitetit”, agjendë kjo kryesisht në transport dhe energji, mirëpo kishte edhe tema tjera urgjente të atij viti, siç ishin migrimi dhe ekstremizmi fetar. Megjithatë, sundimi

⁵ The Berlin Process Info. *Final Declaration by the Chair of the Conference on the Western Balkans.* <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/11/Final-Declaration-by-the-Chair-of-the-Conference-on-the-Western-Balkans.pdf>

i ligjit dhe qeverisja e mirë ishin prapë temat më prioritare në këtë samit. Në Deklaratën Përfundimtare të Samitit të Vjenës më shumë kishte thirrje për vendet e BP-së për përmbushjen e zotimeve, sesa zotime shtesë. Te sundimi i ligjit dhe qeverisja e mirë u deklarua se nevojiten më shumë përpjekje për të përshpejtuar proceset e brendshme të reformave, veçanërisht në fushat e sundimit të ligjit, qeverisjen ekonomike dhe reformën e administratës publike, si dhe në luftën kundër korrupsionit dhe kundër krimit të organizuar.

Në këtë samit, çështja e qeverisjes ekonomike dhe administratës publike ishin si shtesë e thirrjes së zakonshme të luftës kundër korrupsionit dhe kundër krimit të organizuar. Megjithatë, për shkak të vëmendjes që mori “Agjenda e Konektivitetit” me projektet infrastrukturore, çështjet e qeverisjes së mirë dhe sundimit të ligjit disi u lanë anash.

Paris 2016

Në Samitin e Parisit, çështjet e sundimit të ligjit pothuajse u lanë anash plotësisht. Si pikë ishte më shumë formale, ku u deklaruan njëzëri se *“sundimi i ligjit qëndron në zemër të procesit të zgjerimit, përmes reformave gjyqësore, si dhe duke trajtuar krimin e organizuar dhe korrupsionin, si dhe duke siguruar respektimin e plotë të të drejtave themelore”*. Mirëpo, nuk kishte një vlerësim të përmbushjes së zotimeve të Samitit të Berlinit dhe Vjenës, apo mbi atë që është punuar deri në atë moment.

Në këtë samit po shihej se Procesi i Berlinit po kthehej në një proces vetëm për bashkëpunim rajonal, kjo përmes “Agjendës së Konektivitetit” dhe për tema që më shumë preokuponin BE-në, si temat e migrimit dhe ekstremizmit fetar.

Triestë 2017

Në Samitin e Triestës, në vitin 2017, vendet e BE-së sërish e kthyen vëmendjen nga sundimi i ligjit dhe qeverisja e mirë, tema të cilat ishin anashkaluar në Paris. Në këtë samit, vendet e BP-së dhe 10 vendet pjesëmarrëse të BE-së u deklaruan bashkërisht, se përmirësimi i qeverisjes dhe sundimi i ligjit janë kërkesa thelbësore për anëtarësim në BE dhe ndërtim të një strukture të qëndrueshme ekonomike. Përveç tjerash, në Triestë filluan edhe zotimet konkrete të vendeve të rajonit për sundimin e ligjit, të cilat rezultuan me nxjerrjen e Deklaratës së Përbashkët Kundër Korrupsionit.

Kjo doli si rezultat i Autoritetit Kombëtar Italian Kundër Korrupsionit (ANAC), i cili kryesoi një punëtori me institucionet partnere nga BP dhe Nismën Rajonale Kundër Korrupsionit (RAI), duke punuar në pesë çështje, si: parandalimi i korrupsionit; transparencja; prokurimi publik; sinjalizimi dhe konflikti i interesit. Aty u zotua se do të vijojnë seminarët tematike, me bashkëpunimin e Komisionit Evropian, me qëllim të thellimit të njohurive dhe kontributit në përmirësimin e

kapacitetit operacional. Kjo nismë tregoi interesim të partnerëve, për të adresuar dhe bashkëpunuar në mënyrë efektive në çështjet e integritetit. Pjesëmarrësit në punëtori ranë dakord të përcaktohen një sërë zotimesh për të përmirësuar aftësinë për t'ju përgjigjur korrupsionit.

Në Deklaratën e Përbashkët Kundër Korrupsionit në Triestë, vendet e BP-së u deklaruan se *"shprehin vullnet të fortë politik"* për të:

- forcuar sistemet tona të parandalimit të korrupsionit, duke kombinuar qasjen represive ndaj luftës kundër korrupsionit me qasjen parandaluese dhe respektimin e autonomisë së plotë të organeve përgjegjëse;
- thelluar dhe zgjeruar gjithnjë e më shumë transparencën, duke marrë parasysh që transparenca e shtuar rrit kontrollin qytetar mbi sjelljen e zyrtarëve publikë, veçanërisht te qeveritë lokale;
- forcuar profesionalizimin e stafit të prokurimit publik, për të përmirësuar performancën e sistemeve të prokurimit publik, të cilat janë pjesë e rëndësishme e ekonomive kombëtare, por gjithashtu shumë të cenueshme nga korrupsioni dhe infiltrimi i krimin të organizuar;
- për të nxitur aplikimin e sistemeve të prokurimit elektronik;
- përmirësuar sistemet tona legjislative të sinjalizimit dhe konfliktit të interesit, për të zbardhur fenomenin e keqadministrimit në vend të punës dhe sjelljen e zyrtarëve publikë;

Më tutje, qeveritë e Ballkanit Perëndimor u inkurajuan të miratojnë dhe aplikojnë Traktatin Ndërkombëtar të Nismës Rajonale Kundër Korrupsionit për Shkëmbimin e të Dhënave për Deklarimin e Pasurisë dhe Konfliktin e Interesit. Krijimi i mekanizmit për shkëmbimin e të dhënave ndërmjet organeve kombëtare të mbikëqyrjes në Ballkanin Perëndimor, u tha se do të forcojë edhe më shumë përgjegjësinë e zyrtarëve publikë dhe do ta avancojë frenimin e korrupsionit në nivel rajonal.

Për t'i arritur këto objektiva, këto vende shprehën vullnetin e tyre të përdorin një gamë të gjerë të mjeteve dhe metodologjive ekzistuese për të parandaluar korrupsionin bazuar në praktikën më të mira ndërkombëtare, duke ofruar edukim dhe trajnim, duke inkurajuar përfshirje qytetare dhe vetëdijësim në praktikën antikorrupsion, bashkëpunim më të ngushtë dhe vizita studimore, duke hartuar rekomandime konkrete dhe ofruar udhëzime për ta përmirësuar krijimin dhe zbatimin e masave legjislative dhe administrative për korrupsionin, si dhe zbatim më të mirë të politikave antikorrupsion.

Londër 2018

Samiti i Londrës 2018-së, që parashihej të ishte edhe samiti i fundit i Procesit të Berlinit, e vazhdoi momentumin e Samitit të Triestës për sundimin e ligjit dhe mirëqeverisjes duke u kthyer për të matur progresin e vendeve të BP-së në luftën kundër korrupsionit. Në këtë samit, i ndarë në grupe tematike, vendet e këtij rajoni ishin shtyrë, veçanërisht të zotohen për masat që do të ndërmerren në parandalimin e e korrupsionit. Andaj, dhe në këtë samit, Shqipëria, Kosova, Bosnja e Hercegovina dhe Maqedonia kanë dhënë zotime të veçanta dhe konkrete kundër korrupsionit për vendet e tyre përmes deklaratave të veçanta.

Në Deklaratën Përfundimtare të Samitit të Londrës, u mirëpretën zotimet e gjashtë vendeve të BP-së për ta luftuar korrupsionin dhe adresuar krimin e organizuar. Ndërsa, Deklarata e Zotimeve të Qeverisë së Kosovës për Fushën Antikorrupsion, e bërë publike në këtë samit, u përqendrua në ekspozimin e korrupsionit, ndëshkimin e të korruptuarve dhe dëbimin e kulturës së korrupsionit. Në kuadër të kësaj u dhanë zotime konkrete për të arritur këto tri qëllime.

Në këtë samit, vendet e BP-së gjithashtu ranë dakord të mbesim të përkushtuar për të përvetësuar demokracinë, respektimin e të drejtave të njeriut dhe lirive themelore, dhe sundim të ligjit, ku shoqëria civile dhe mediat e pavarura luajtën rol vendimtar.

Poznan 2019

Në samitin pasues në Poznan të Polonisë, gjatë Presidencës së Këshillit të BE-së nga ky shtet, liderët e Ballkanit Perëndimor rikonfirmuan zotimin e tyre për forcimin e sundimit të ligjit, të drejtat themelore dhe qeverisjen e mirë në rajon. Vendet pjesëmarrëse ranë dakord që të përqendrohen në ndarjen e praktikave të mira për luftimin e korrupsionit dhe për zbatim praktik të strategjive dhe planeve të veprimit kundër korrupsionit. Në kuadrin ekzistues ndërkombëtar kundër korrupsionit, duke përfshirë Konventën e OKB-së Kundër Korrupsionit, në të cilën janë palë nënshkruese partnerët e rajonit, liderët u deklaruan të vendosur që ta vazhdojnë luftën kundër korrupsionit si prioritet kryesor në agjendën e Procesit të Berlinit. Gjithashtu, udhëheqësit e vendeve të BP-së i bënë thirrje BE-së që ta vazhdojë mbështetjen e saj për parandalimin dhe luftimin e korrupsionit në rajon.

Megjithatë, Samiti i Poznanit u kthye në zgjerimin e temave dhe hodhi hije në specifikat e progresit për sundim të ligjit në gjashtë vendet e rajonit. Pasi ky samit kishte një përbërje më të gjerë të pjesëmarrësve, edhe temat pritej që të zgjeroheshin. Samitet e ardhshme të agjendës “Berlin Plus” do të vazhdojnë

me pjesëmarrje më të zgjeruar, ku rol në këtë proces do të kenë edhe vendet tjera të BE-së, përpos 10 vendeve që veç kanë qenë të përfshira nga fillimi i Procesit të Berlinit⁶.

Roli i Forumit të Shoqërisë Civile

Një prej shtyllave më të rëndësishme për demokratizimin e një shteti është krijimi i një sektori të fortë në shoqëri civile. Zëri i shoqërisë civile është vlerë e shtuar edhe e Procesit të Berlinit, madje është e kyçur drejtpërdrejt në të gjitha zhvillimet rreth përgatitjes së Ballkanit Perëndimor për t'u integruar në BE.

Samiti i Vjenës konsiderohet si një prej takimeve më të rëndësishme edhe për shkak të vendimit për angazhimin e shoqërisë civile në të tilla samite përmes Forumit të Shoqërisë Civile dhe Forumit për Biznese. Në deklaratën e samitit thuhet se, zëri i shoqërisë civile duhet të jetë pjesë e procesit të integrimit në BE të shteteve të Ballkanit Perëndimor.

Përgjatë forumeve të shoqërisë civile të Ballkanit Perëndimor, të cilat i kanë përcjellur samitet e Procesit të Berlinit, janë diskutuar fusha të ndryshme të shoqërisë në të cilat është e nevojshme të rritet ndikimi i shoqërisë civile. Një prej sfidave më të reja me të cilat është ballafaquar Ballkani Perëndimor viteve të fundit ka qenë rritja e skepticizmit ndaj BE-së dhe demokracisë si tërësi në këtë rajon. Për këtë, organizatat e shoqërisë civile janë mobilizuar dhe kanë shprehin kërkesat e tyre karshi BE-së.

Në Samitin e Vjenës, Organizatat e Shoqërisë Civile (OSHC) kishin kërkuar që të sigurohet liria e shprehjes dhe mediave të lira, duke ofruar mbrojtje ligjore dhe kushte të punës për gazetarët, pavarësi për transmetuesit publik përmes sigurimit financiar afatgjatë të mediave publike nga shteti, por, nga ana tjetër duke parandaluar monopolizimin e mediave. Përveç në Samitin e Vjenës, rëndësia e qeverisjes demokratike dhe ruajtjes së vlerave demokratike janë diskutuar edhe në samitin e mbajtur në Paris në 2016-në, në të cilën ishin shpalosur kërkesa konkrete ndaj BE-së për ruajtjen e demokracisë në Ballkanin Perëndimor. Nga BE u kërkuar që të mbështesin drejtpërdrejt organizimet dhe protestat që janë pro mbrojtjes së demokracisë. Ndërsa, arritjen e këtyre objektivave ky samit ka paraparë ta bëjë duke u fokusuar në zhvillimin e programeve për të rinjtë dhe grupet e marginalizuara. Gjithashtu, shkëmbimi i përvojave dhe rritja e bashkëpunimit rajonal mes të rinjve është një ndër

⁶ Nga vendet e Bashkimit Evropian në fillim të Procesit të Berlinit ishin: Gjermani, Franca, Mbretëria e Bashkuar, Italia, Austria, Polonia si dhe Greqia, Bullgaria, Sllovenia dhe Kroacia pasi kishin përafrim edhe territorial me gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor.

shtyllat kryesore për ruajtjen e demokracisë dhe vazhdimin e frymës demokratike, proevropiane në pjesën e Ballkanit Perëndimor.

Në samitin e mbajtur në Prishtinë në 2017-në u diskutua rreth përmirësimit të punës së OShC-ve në rajon, që të njëjtat të kenë më shumë ndikim në arritjen e objektivave të cilat ia kanë caktuar vetes. Ndër të tjera, organizatat pjesëmarrëse u pajtuan se Forumi i Shoqërisë Civile duhet të jetë më i hapur, gjithëpërfshirës dhe llogaridhënës. Ndërsa në anën tjetër, duhet të përmirësohet komunikimi i punës së samiteve të grupet e targetuara, me theks te komunitetet dhe të rinjtë.

Temë e cila u diskutua në Samitin e Triestës në po të njëjtin vit është ajo e sundimit të ligjit dhe implikimet që sundimi i ligjit i ka në luftën kundër korrupsionit. Roli i BE-së vazhdon të jetë kyç në luftën kundër korrupsionit, porse ajo duhet të intensifikojë bashkëpunimin me OShC-të e rajonit. Ndikimi i OShC-ve duhet të rritet edhe në përmbajtjen e raportit të progresit, para përpilimit të tij, ashtu që të dhënat që mbledhen të dërgohen nga OShC-të vendore. Kjo kushtëzon institucionet vendore të jenë më të hapura në ofrimin e të dhënave, si dhe ato të dhëna të jenë më kredibile. Po ashtu, u tha se, OShC-të duhet gjithashtu të ndihmojnë në krijimin e një sistemi krahasimi alternativ për rajonin për raste të veçanta, përfshirë ato të korrupsionit. Diskutimi rreth sundimit të ligjit dhe luftës kundër korrupsionit vazhdoi edhe në samitin e mbajtur në Tiranë në vitin 2017, ku u diskutuan fushat në të cilat BE duhet të bashkëpunojë me qeveritë e rajonit dhe mënyrat se si BE duhet të ushtrojë presion te to. Ndër të tjera, u përmend rëndësia e përmirësimit të monitorimit nga ana e BE-së, rritja e transparencës së procesit të integritetit evropian, si dhe marrja parasysh e rekomandimeve nga OShC-të e rajonit.

ZOTIMET E QEVERISË SË KOSOVËS PËR ANTIKORRUPSIONIN

Qeveria e Kosovës në Samitin e Londrës u zotua se luftën kundër korrupsionit do ta vazhdojë duke u fokusuar në tre fusha – ekspozimin e korrupsionit, ndëshkimin e të korruptuarve dhe dëbimin e kulturës së korrupsionit. Masat që do të merren për të luftuar korrupsionin janë në të njëjtën vijë me Deklaratën e Përbashkët Kundër Korrupsionit në Triestë, përmes të cilës shtetet u zotuan se përveç se do të përmirësojnë sistemin parandalues të korrupsionit, do të luftojnë që korrupsioni të mos vazhdojë të mbetet e vërteta e vetme e Ballkanit Perëndimor. Shtetet u pajtuan për nevojën e bashkëpunimit rajonal për të eliminuar sfidat si: parandalimi i korrupsionit, profesionalizimi i prokurimit publik, rritja e llogaridhënies nga zyrtarët publik, përmirësimi i kornizës ligjore

për sinjalizuesit e korrupsionit dhe konfliktit të interesit, si dhe arritja e Traktit për Shkëmbimin e të Dhënave për Deklarim të Pasurisë dhe Konfliktit të Interesit, ku për këtë të fundit u zotua edhe Qeveria e Kosovës që do ta miratojë në përputhje me procedurat kombëtare dhe kushtetuese për miratimin e traktateve.

Qeveria e Kosovës është zotuar se do të sigurohet për zbatim të rreptë të Ligjit për Prokurim Publik, për mbrojtjen e sinjalizueseve si dhe përmirësimin e administratës publike, specifikisht përmirësimin të transparencës dhe llogaridhënies nga autoritetet publike. Transparenca financiare u tha se duhet të përmirësohet edhe nga partitë politike, e për këtë nevojitet që të rritet integriteti institucional duke u siguruar që organet antikorrupsion të jenë plotësisht të pavarura, të afta dhe të kenë burime të mjaftueshme, për të cilat do të sigurohet vetë Qeveria e Kosovës. Përveç këtyre, me qëllim të ndërrimit të luftës kundër korrupsionit, duke u zhvendosur më shumë në parandalimin e tij, do të implementohen programe të edukimit kundër korrupsionit, do të sigurohet që të ketë emërimet meritokratike në shërbimin civil, do të bëhet rivlerësimi i gjyqtarëve, prokurorëve, këshilltarëve juridikë dhe zyrtarëve që zbatojnë ligje.

Më poshtë, gjenden zotimet e Qeverisë së Kosovës në fushën e antikorrupsionit, të bëra në Konferencën e Londrës në 2018-në. Pritet që këto zotime do të përcillen nga Komisioni Evropian edhe në samitet e ardhshme. Madje, kjo ishte temë në samitin pasues në Poznan, në vitin 2019. Te prokurimi publik dhe sinjalizuesit ka një përparim nga Samiti i Londrës. Mirëpo, në zotimet tjera, ende nuk ka rezultate të dukshme, zotime të cilat do të mbesin detyrë për Qeverinë e re të Kosovës.

Ekspozimi i korrupsionit

Partneritetet publiko-private

- Përmirësimi i rrjedhës së informacionit ndërmjet sektorit financiar dhe NjIF, për të siguruar zbatimin e ligjit me inteligjencë të nevojshme për të zbuluar dhe penguar pastrimin e parave që lidhet me korrupsionin;
- Sigurimi i bashkëpunimit të vazhdueshme për ndarjen e informacionit publiko-privat, zbatimin e ligjit, rregullatorët dhe sektorin financiar për të parandaluar dhe luftuar pastrimin e parave që lidhet me korrupsionin;
- Angazhimi për të punuar së bashku me vendet rajonale dhe vendet e tjera për të shkëmbyer informacione, kjo për të siguruar ndërmarrjen e masave më efektive ndaj pastrimit të parave në nivel ndërkombëtar;

- Bashkëpunimi në mënyrë aktive dhe pjesëmarrja në nismat e udhëhequra nga rrjeti 'Egmont' i Njësive të Inteligjencës Financiare.

Prokurimi publik dhe kontraktimi i hapur

- Implementimi i rreptë i dispozitave ligjore të Ligjit të Prokurimit Publik dhe akteve nënligjore të tij;
- Përmirësimi i zbatimit të rekomandimeve të Auditorit të Përgjithshëm;
- Implementimi i sistemit elektronik të prokurimit publik në të gjitha aktivitetet e prokurimit publik dhe përdorimi i sistemit elektronik të prokurimit për publikimin e informacionit të standardizuar të prokurimit publik, në mënyrë që të jetë i arritshëm për gjitha palët e interesuara siç përcaktohet në dispozitat ligjore të ligjit.

Taksat

- Forcimi i standardeve profesionale dhe aftësive të hetimit të Administratës Tatimore të Kosovës.

Sinjalizuesit

- Zbatimi i legjislacionit për mbrojtjen e sinjalizuesve, për mbrojtjen e informacionit të marrë nga sektori publik dhe privat dhe inkurajimi i qytetarëve dhe punonjësve të raportojnë rastet e korrupsionit.

Pronësia përfituese

- Sigurimi i autoriteteve kompetente që kryejnë hetime për të pasur qasje të plotë dhe efektiv në informacione mbi pronësinë përfituese duke siguruar informacion të plotë, të saktë dhe me kohë në lidhje me pronësinë përfituese.

Ndëshkimi i të korruptuarve

Aftësitë e zbatimit

- Sigurimi që të gjithë organet antikorrupsion të jenë plotësisht të pavaruar, të afta, me resurse të nevojshme dhe të marrin mbështetjen dhe bashkëpunimin e plotë nga të gjitha degët e qeverisë.

Riparimi i pasurisë dhe kthimi i pasurive

- Përmirësimi dhe forcimi i legjislacionit të kthimit dhe rikuperimit të pasurive.

Dëbimi i kulturës së korrupsionit

Integriteti institucional

- Zbatimi i legjislacionit në lidhje me integritetin e personave që ushtrojnë funksione publike;

- Përmirësimi i transparencës së financimit të partive politike me mekanizmat funksionues të sistemeve të kontrollit dhe auditimit;
- Përmirësimi i kornizës ligjore dhe mekanizmave organizative të zbulimit dhe parandalimit të konfliktit të interesit në lidhje me zyrtarët publik;
- Mbështetja e iniciativës për nënshkrimin e Traktatit Ndërkombëtar për Shkëmbimin e të Dhënave për Deklarimin e pasurive të Zyrtarëve të Lartë Publikë dhe Konfliktin e Interesit dhe miratimi i tij në përputhje me procedurat kombëtare dhe kushtetuese për miratimin e traktateve dhe konventave ndërkombëtare dhe rajonale;
- Emërimet e stafit të shërbimit civil të bëhen me meritë dhe në mënyrë të pavarura dhe transparente;
- Krijimi dhe zbatimi i legjislacionit që lejon rivlerësimin e gjyqtarëve, prokurorëve, këshilltarëve juridikë dhe zyrtarëve të zbatimit të ligjit;
- Rritja e dinamikës së zbatimit të Strategjisë Kombëtare Kundër Korrupsionit dhe Planit të Veprimit;
- Forcimi i rolit të Agjencisë Kundër Korrupsionit përmes miratimit të ndryshimit të kornizës ligjore, rritjes së aftësive administrative, rritjes së buxhetit, me qëllim parandalimin dhe luftimin e korrupsionit në mënyrë efektive;
- Promovimi i aftësive më të forta në sektorët e mbrojtjes dhe të sigurisë që janë të prekshëm nga kërcënimi i korrupsionit, përmes pjesëmarrjes në Qendrën e Integritetit të Ndërtimit të mbështetur nga Mbretëria e Bashkuar.

Edukimi kundër korrupsionit

- Zbatimi i programeve të edukimit kundër korrupsionit duke angazhuar organizata në sektorin publik dhe privat në bisedime dhe dialogje mbi masat parandaluese.

Sistemi ndërkombëtar

- Angazhimi, me ndihmën dhe mbështetjen e Bashkimit Evropian, në mënyrë që Kosova të bëhet anëtare e organizatave ndërkombëtare dhe rajonale në misionin për parandalimin dhe luftimin e korrupsionit.

OBLIGIMET TJERA TË KOSOVËS NË PROCES

Bashkëpunimi rajonal dhe pajtimi

Edhe pse pajtimi dhe bashkëpunimi rajonal janë dy koncepte dhe procese të ndryshme, ato më së miri mund të ndodhin vetëm kur janë së bashku. Prandaj, Procesi i Berlinit konsiderohet si lokomotivë e nxitjes së bashkëpunimit mes këtyre vendeve, me këtë rast edhe të pajtimit të tyre dhe zgjidhjes së

kontesteve nga e kaluara. Projektet dhe investimet e përbashkëta mund t'i ndihmojë vendet e BP-së në krijimin e marrëdhënieve të mira ndërfaqinësore dhe integrimin e tyre në BE.

Realisht tema e pajtimit ka qenë temë që nga samiti i parë, i mbajtur në Berlin në vitin 2014. Pavarësisht tentativave të shteteve perëndimore, në këtë pikë timonin mund ta kenë vetëm liderët e shteteve që kanë ende konflikte të tilla.

Për shkak të rëndësisë, tema për pajtim ka vazhduar edhe në samitet tjera. Në Samitin e Vjenës⁷ është përshëndetur përfundimi i katër marrëveshjeve ndërmjet Beogradit dhe Prishtinës, në kontekst të normalizimit të marrëdhënieve mes këtyre dy vendeve, duke nënvizuar rëndësinë e mbështetjes së mëtutjeshme. Në këtë drejtim, hap të rëndësishëm kanë bërë Mali i Zi me Bosnjën e Hercegovinën, të cilat e kanë nënshkruar marrëveshjen për vendosjen e kufijve.

Në samitin e tretë⁸, i mbajtur në kryeqytetin francez në korrik të vitit 2016, çështja e pajtimit dhe bashkëpunimit rajonal ka qenë vazhdimësi nga samitet e kaluara, duke bërë thirrje për zgjidhjen e konflikteve dhe kontesteve mes këtyre shteteve. Në Paris, të gjashtë shtetet e rajonit kanë riafirmuar zotimet që kishin dhënë në Deklaratën Përfundimtare të samitit të vitit 2015 lidhur me zgjidhjen e këtyre konflikteve.

Përveç këtyre zotimeve, në këtë samit është lidhur një prej marrëveshjeve më të rëndësishme përmes së cilës është themeluar Zyra Regjional për Bashkëpunimin Rinor (RYCO). Kjo zyrë sipas kësaj marrëveshjeje, do ta ketë rolin e mbështetjes së aktiviteteve që promovojnë pajtim të popujve, programe të rikujtueses, diversitetit, shkëmbimit të kulturave, lëvizjen e të rinjve, pjesëmarrjen qytetare dhe promovimin e vlerave demokratike.

Edhe samiti i mbajtur në Triestë të Italisë⁹ i ka lënë hapësirë të veçantë çështjes së pajtimit dhe bashkëpunimit rajonal. BE-ja edhe në këtë samit ju ka bërë thirrje gjashtë shteteve të rajonit duke theksuar gatishmërinë për t'i ndihmuar në përmirësimin e raporteve të lëna pezull, me ç' rast këto të fundit kishin ritheksuar se do të bëjnë përpjeke për të bërë progres në këtë drejtim.

⁷ The Berlin Process Info. *Final Declaration by the Chair of the Vienna Western Balkans Summit 27 August 2015.* <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/11/Final-Declaration-by-the-Chair-of-the-Vienna-Western-Balkans-Summit.pdf>

⁸ The Berlin Process Info. *Final Declaration by the Chair of the Paris Western Balkans Summit 4 July 2016.* <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/11/Final-Declaration-by-the-Chair-of-the-Paris-Western-Balkans-Summit.pdf>

⁹ The Berlin Process Info. *Declaration by the Italian Chair.* <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/11/Declaration-by-the-Italian-Chair.pdf>

Progres në këtë drejtim, shtetet e Ballkanit Perëndimor kanë bërë në Samitin e Londrës, samit i cili ka treguar edhe njëherë që Britania e Madhe nuk heq dorë nga Ballkani Perëndimor, duke dhënë edhe mbështetje financiare për fusha të ndryshme, e atë në vlerë prej 80 milion sterlina deri në vitin 2020.

Në këtë drejtim, gjatë këtyre ditëve të samitit, janë nënshkruar dy deklarata të përbashkëta, njëra për krimet e luftës dhe fatin e personave të zhdukur dhe tjetra për bashkëpunim rajonal dhe fqinjësi të mirë¹⁰.

Samiti i fundit i mbajtur në Poznan të Polonisë¹¹, kishin theksuar nevojën për t'u marrë seriozisht me implementimin e zotimeve që kanë të bëjnë veçanërisht me pajtimin dhe zgjidhjen e konflikteve, të cilat ndikojnë në zhvillimin e proceseve në të gjitha fushat e bashkëpunimit.

Në këtë samit, shtetet pjesëmarrëse sërish ishin thirrur në zotimet e Samitit të Vjenës dhe në Deklaratën e Bashkëpunimit Rajonal dhe Fqinjësisë së Mirë. Palët po ashtu kishin theksuar rëndësinë e Traktatit mbi Miqësinë, Bashkëpunimin dhe Fqinjësinë e Mirë mes Bullgarisë dhe Maqedonisë së Veriut dhe Marrëveshjes së Prespës ndërmjet Greqisë dhe Maqedonisë së Veriut. Marrëveshja e Prespës, njihet ndryshe si dokument i cili ka hapur autostradën e perspektivës euroatlantike.

Agjenda e Konektivitetit (transporti dhe energjia)

Procesi i Berlinit i ka vendosur vetit për qëllim vënien e themeleve të një ekonomie të përbashkët dhe të qëndrueshme dhe një ekonomie që e ka rolin e saj në shoqëri edhe pa ndërhyrje të politikës. Një prej çështjeve tjera që përmendet që në samitin e parë është edhe rritja e konkurrencës. Në këtë kontekst, rreth një muaj pas samitit të parë, është mbajtur një konferencë rajonale në Mal të Zi.

Nga ana tjetër, Gjermania në Samitin e Berlinit është treguar e gatshme të merr masa të mëtejshme në kuadrin e programeve ekzistuese për bashkëpunimin ekonomik dhe zhvillimin, me qëllim mbështetjen e vendeve të rajonit në përdorimin sa më efektiv të masave evropiane për afrimin e atyre me BE-në nëpërmjet instrumentit të asistencës së paraaderimit – IPA.

¹⁰ The Berlin Process Info. Chair's Conclusion. London. <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2018/07/Chair's-Conclusions-of-the-Heads'-meeting-of-the-London-Western-Balkans-Summit-10-July-2018.pdf>

¹¹ The Berlin Process Info. Western Balkans Summit Poznań- Chair's Conclusion. https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2019/07/chairs_conclusions.pdf

Në tetor të vitit 2014, në një konferencë të mbajtur në Beograd për çështje ekonomike dhe konektivitet, liderët kanë rënë dakord që çdo vit të përgatisin Programet Kombëtare të Reformave Ekonomike (NERP), ku përfshihet programi i makroekonomisë, fiskal, i reformave strukturore dhe i konkurrencës. Këto programe kanë mbështetje teknike nga Komisioni Evropian dhe te i njëjti dorëzohen nga qeveritë e rajonit¹¹.

Samiti i Vjenës bëri akoma më shumë në këtë fushë, duke u miratuar kështu gjashtë projekte për infrastrukturën rrugore. Këtu përfshihen një terminal intermodal, dy ura dhe tri projekte hekurudhore. Po ashtu, këto shtete kanë pranuar të implementohen dhe katër projekte për energji, ku të gjitha së bashku arrijnë shifra rreth 200 milion euro.¹² Për këtë, shtetet e rajonit kishin vendosur që të krijojnë një treg rajonal të energjisë, ku duhet të prioritizohen “masat e buta” të energjisë, implementimin e të cilave do ta drejtojë Sekretariati i Komunitetit të Energjisë.

Samiti i vitit 2017, ai i Triestës ishte fokusuar në vazhdimin e agjendës për reformimin e transportit dhe energjisë, përmirësimin e rrjetit për rritjen ekonomike, rritja e mundësive për biznese dhe tërheqja e investimeve. Pjesëmarrësit u pajtuan për shtatë projekte tjera të ndërlidhshmërisë që kapin vlerë mbi 500 milion euro.

Samiti i Triestës ka rëndësi edhe për shkak të nënshkrimit të Traktatit të Komunitetit të Transportit, ku konsiderohet edhe traktati i parë me BE-në dhe Komisionin Evropian.¹³

Ky samit vlerësohet edhe për shkak të krijimit të Zonës Ekonomike Rajonale (ZER), e cila bazohet në marrëveshjen e CEFTA-së, rregullave të BE-së dhe parimet që i proklamoi Marrëveshja për Stabilizim Asociim. Sipas Deklaratës së Triestës, thuhet se kjo iniciativë do të mundësonte lëvizjen e lirë të mallrave, shërbimeve, investimeve në këto gjashtë shtete. Hapat që duhet të ndërmarrin këto shtete për rritjen ekonomike dhe lehtësimin e procedurave për lehtësimin e mallrave janë disa nga kriteret për t’u anëtarësuar në BE. Lidhur me këtë, Komisioni Evropian e ka ndihmuar këtë iniciativë me 7 milionë euro, veçmas në përmirësimin e ambientit për biznese. Mirëpo, kjo iniciativë kërkohej të nënshkruhej nga çdo shtet veç e veç, me ç’ rast Kosova dhe Mali i Zi¹⁴ e kishin kundërshtuar fillimisht për shkak të përvojës me CEFTA-në, e cila sipas tyre nuk ka funksionuar siç ishte planifikuar. Pavarësisht këtyre pengesave, ZER në fund ishte përkrahur nga gjashtë shtetet e rajonit, plan i cili do të mbikëqyret nga Këshilli për Bashkëpunim Rajonal¹⁵.

Një prej samiteve më të suksesshme në sferën ekonomike është edhe Samiti i Poznanit. Liderët e shteteve të BP-së në këtë samit kanë riafirmuar zotimet e

tyre për ZER-në, të cilët edhe kanë mirëpritur planin e veprimit të saj dhe të arriturat e deritanishme.

Në këtë samit është nënshkrua marrëveshja për përgatitjen e Strategjisë për Menaxhimin e Riskut. Po ashtu, pjesëmarrësit kanë përshëndetur fillimin e implementimit të protokollit të pestë që ka të bëjë me marrëveshjen për lehtësimin e tregut. Përveç kësaj, të njëjtit kanë pranuar edhe një protokoll shtesë të marrëveshjes së CEFTA-së. Pjesë e rëndësishme e këtij samiti ishte edhe vendimi për krijimin e pikave të vetme të kontaktit për shërbimet. Në samit është përmendur edhe rëndësia e një protokollit të tetë të CEFTA-së që do ta rregullonte pjesën e zgjidhjes së mosmarrëveshjeve tregtare.

Për ta përforcuar sektorin e bizneseve private, Komisioni Evropian kishte ofruar garanci financiare në vlerë prej 150 milionë eurosh, të cilat do të alokohen përmes projekteve që do të hapen gjatë këtij vitit (2019). Kjo shumë do të ndahet sidomos për bizneset që merren me bujqësi, tregti dhe digjitalizim ose për investimet e gjelbra qoftë si biznese familjare apo iniciativa të komunave. Gjithashtu, është mirëpritur edhe krijimi i platformës online, e cila do të kontribuojë në përmirësimin e konkurrencës në ekonominë e shteteve të Ballkanit Perëndimor.

Agjenda e Konektivitetit - Transporti

Agjenda e Konektivitetit si një prej komponentëve kyçe të samitit të parë ka ruajtur rol jashtëzakonisht të madh në ndërlidhjen e gjashtë shteteve mes vete dhe këtyre të fundit me shtetet e BE-së. Kjo agjendë ka të bëjë me ndërtimin e një infrastrukture të mirë dhe për ta lehtësuar lëvizjen e mallrave dhe shërbimeve, me ç' rast rritet edhe potenciale për vende të reja pune. Kjo sigurisht pastaj e nxitë rritjen e konkurrencës dhe zbehjen e monopolit të bizneseve të caktuara.

Kancelarja Merkel në një konferencë për media pas përfundimit të Samitit të Berlinit, kishte thënë se Gjermania do të angazhohet që Ballkani Perëndimor të integrohet në BE, me këtë rast edhe projektet për infrastrukturën do t'i përmirësojnë kontaktet ndërmjet shteteve.¹⁶

Në këtë drejtim, shtetet e Ballkanit Perëndimor kanë rastin të përfitojnë nga kjo agjendë në infrastrukturë rrugore dhe atë të energjisë, si dhe në sistemin digjital. Ndarja dhe përzgjedhja e projekteve kryesore ka filluar të bëhet në një takim të liderëve të vendeve në prill të vitit 2015 në Bruksel, në të cilën e kanë dizajnuar Rrjetin Kryesor të Transportit.

Për Kosovë, ishin përzgjedhur projektet Hekurudha Krushevac (Serbi) – Kralevo (Serbi) - Prishtinë (Kosovë) – Shkup (Maqedoni e Veriut); dhe Ndërtimi i autostradës Prishtinë (Kosovë) – Shkup (Maqedoni i Veriut) dhe Lezhë – Prishtinë (Kosovë) – Nolevac (Serbi).¹⁷

Në Samitin e Vjenës janë miratuar gjithsej 10 projekte, gjatë në infrastrukturë dhe katër për energji. Një çështje e rëndësishme është edhe definimi i masave të forta dhe masave të buta në investimet e infrastrukturës, të cilat shtetet e BP-së janë zotuar që do t'i aplikojnë. “Masat e forta” përfshijnë zbatimin e projekteve infrastrukturore brenda këtyre vendeve dhe në gjithë rajonin. Ndërkaq, “masat e buta” kanë të bëjnë me procedurat e kalimit të kufijve, sistemin e informimit, reformimin e hekurudhave, sigurinë në rrugë, pengimin e qasjes për palët e treta dhe masa të tjera¹⁹. Këto masa zakonisht ndihmojnë zbatimin e projekteve që kanë të bëjnë si me infrastrukturën e transportit ashtu edhe atë të energjisë.

Një prej samiteve që e ka fuqizuar edhe më shumë komponentin e konektivitetit është ai i Poznanit, ku liderët kanë përsëritur zotimet për ta përmirësuar rrjetin e transportit, energjisë dhe sistemin digjital, përmes së cilave krijohet stabilitet politik dhe ndikon në zhvillimin e fushës socio-ekonomike. Me këtë rast, shtetet kanë përfituar fillimin e tetë projekteve ndërlidhëse me investim total rreth 700 milion euro. Nga kjo shumë, BE-ja ka financuar në vlerë prej 180 milionë euro. Nga këtë rast, Kosova ka përfituar një projekt me vlerë prej 56.1 milionë euro, nga të cilat mjete shuma prej 27.4 milionë ishte investim i BE-së.

Agjenda e Konektivitetit - Energjia

Komponenta e dytë e konektivitetit ka të bëjë me energjinë, e cila konsiderohet si një prej nismave kyçe për reformimin e tregut energjistik. Në Samitin e Vjenës, gjatë shtetet e Ballkanit Perëndimor kanë pranuar që të implementohen katër projekte për energjinë, për të cilat ishte paraparë shuma prej 200 milionë eurosh. Për këtë arsye, shtetet e rajonit kishin vendosur që të krijojnë një treg rajonal të energjisë, ku duhet të prioritetizoheshin “masat e buta” të energjisë, implementimin e të cilave do ta drejtonte Sekretariati i Komunitetit të Energjisë.

Pas një viti, në Samitin e Parisit ishte mirëpritur rritja e mbështetjes financiare nga BE, në vlerë prej 50 milionë për fushën e energjisë. Përveç kësaj, BE kishte përgatitur edhe një plan për Ballkanin Perëndimor për zhvillimin e hidrocentralit në mënyrë që të balancohet gjenerimi i energjisë me problemet mjedisore.

Gjithashtu është ripërmendur aplikimi i “masave të buta” që ndërlidhen me rrjetin e integruar të energjisë dhe transportit. Për këtë, në këtë samit janë kërkuar përpjeke nga shtetet e BP-së për t’i vazhduar aplikimin e këtyre masave, pasi ka rëndësi për përmirësimin edhe të kornizës ligjore dhe tërheqjen e investimeve në vend.

Të gjashtë këto shtete u pajtuan gjithashtu që të kenë një udhërrëfyes për tregun rajonal të energjisë dhe transportit, kjo përmes integritit të energjisë së ripërtrishme duke e lidhur kështu tregun rajonal me atë të BE-së.

Një prej samiteve më të rëndësishme në këtë drejtim konsiderohet edhe ai i Triestës, ku shtetet pjesëmarrëse ishin fokusuar në reformimin përveç të transportit edhe të energjisë, rritjen e mundësive për biznese dhe tërheqja e investimeve. Në këtë kontest, ishte nënshkruar Traktati i Komunitetit të Transportit, me ç’ rast edhe Kosova është nënshkruar e këtij traktati. Sipas ish-ministres, Justina Shiroka – Pulës, e cila kishte shërbyer gjatë qeverisjes së kryeministrit Isa Mustafa, nënshkrimi i këtij traktati nënkuptonte që Kosova duhet t’i përbëhet obligimeve nga direktivat e BE-së, të cilat synojnë një treg të qëndrueshëm.²⁰ Këtë deklaratë e kishte dhënë disa muaj pas takimit në Trieste.

Samiti i fundit, i mbajtur në Poznan rezultoi me pajtimin e pjesëmarrësve që të kompletohen masat e Reformës së Konektivitetit, duke krijuar kështu tregjet e energjisë brenda Ballkanit Perëndimor, e pastaj të integrohen në sistemin e brendshëm energjik të BE-së.

REKOMANDIMET PËR QEVERINË E RE

Obligimet për sundim të ligjit dhe qeverisje të mirë janë përcjellur në gati secilin samit, ku edhe Kosova ka marrë disa zotime mjaft të rëndësishme në këtë drejtim, përfshirë këtu edhe bashkëpunimin rajonal dhe konektivitetin. Vazhdimi i Procesit të Berlinit më së shumti i konvenon Kosovës, edhe pse jo vetëm kjo e fundit, por i gjithë rajoni ka përfitime tejet të rëndësishme për përafrim me BE-në. Andaj, Qeveria e re e Kosovës duhet t'i jep një shtysë të re përmbushjes së obligimeve të marrura në këtë proces.

Shumë nga rekomandimet e mëposhtme janë obligime që zyrtarët më të lartë të Kosovës vetëm i kanë marrë në samitet e Procesit të Berlinit. Ne po i theksojmë ato më të rëndësishmet në fushën e sundimit të ligjit dhe mirëqeverisjes, duke dhënë sugjerime shtesë për zbatueshmëri të tyre në Kosovë. Qeveria e re mund dhe duhet të marrë primatin e avancimit të mirëqeverisjes dhe forcimit të sundimit të ligjit dhe të shërbejë si shembull për rajonin në samitet e agjendës "Berlin Plus".

Përfshirja e zotimeve në program qeverisës

Qeveria e re duhet të bëjë një analizë të të gjitha zotimeve të Procesit të Berlinit, në mënyrë që t'i përfshijë në programin qeverisës, i cili do të përpilohet për katër vitet e ardhshme. Kjo do të bënte që Kosova të merret si partner më serioz nga udhëheqësit e lartë të BE-së.

Plan vjetor për zbatimin e zotimeve antikorrupsion

Po ashtu, Zyra e Kryeministrit duhet të përpilojë dhe mbikëqyrë planin vjetor për zbatimin e zotimeve antikorrupsion, për të cilat Qeveria e Kosovës është zotuar se do t'i përmbushë, e atë në Samitin e Londrës.

Reformimi i Ligji për Prokurimin Publik

Në Proces të Berlinit, Qeveria e Kosovës së bashku me pesë vendet tjera të BP-së, është zotuar për implementimin e rreptë të dispozitave ligjore të Ligjit të Prokurimit Publik dhe akteve nënligjore të tij. Mirëpo në rastin e Kosovës, ky ligj duhet të reformohet duke adresuar mangësitë që janë shfaqur në të kaluarën, për të cilat ka mjaft studime në Kosovë. Reformimi duhet të bëhet jo vetëm për të parandaluar korrupsionin dhe rritur transparencën, por edhe për të rritur efektshmërinë e prokurimit publik në Kosovë.

Stafi i prokurimit publik

Edhe ky është një zotim që e ka marrë Qeveria e Kosovës në Procesin e Berlinit. Në Kosovë ka nevojë për profesionalizëm dhe pavarësi të stafit të prokurimit në nivel lokal dhe qendror. Ka disa organizata lokale e donatorë

të jashtëm që punojnë në profesionalizimin e këtij stafi, por pavarësia mbetet më sfiduese.

Avancimi i e-Prokurimi

Ky zotim në pjesën më të madhe është zbatuar, kjo pasi në Kosovë tashmë prokurimi elektronik është i obligueshëm, mirëpo sigurisht ka hapësirë që ky sistem të avancohet, të thjeshtësohet dhe të ngritët më tutje transparenca. Kosova mund të bëhet shembull për BP në këtë fushë, por vetëm nëse punon në avancim të këtij sistemi mjaft të rëndësishëm.

Rekomandimet e Zyrës Kombëtare të Auditorit

Qeveria e re duhet të tregojë një vullnet të ri për të zbatuar rekomandimet e ZKA-së, për institucione publike qendrore dhe lokale. Rekomandimet e ZKA-së për ministrinë, për vitet 2018 dhe 2019 kanë dalur me rekomandime mjaft shqetësuese. Nëse zbatimi i rekomandimeve të ZKA-së nuk merr vëmendje të shtuar të Qeverisë së re, mund të kemi përkeqësim në këtë aspekt.

Financimi i partive politike

Kosova duhet të ketë një Ligji për Financim të Partive Politike, që siguron transparencë të plotë dhe funksionalitet të veprimtarisë legale të subjekteve politike. Ky ligj duhet të zbatohet në përpikëri duke instaluar edhe sanksione të rrepta financiare për moszbatim. Kosova është zotuar edhe për përmirësim të transparencës së financimit të partive politike me mekanizmat funksionues të sistemeve të kontrollit dhe auditimit. Ky zotim duhet të zbatohet jo vetëm për shkak të Procesit të Berlinit, por edhe për faktin se e ndalon korrupsionin përmes "blerjes së partive politike" nga kontraktorët e Qeverisë.

Aftësitë hetuese të Administratës Tatimore të Kosovës (ATK-së)

Krimi i organizuar lulëzon kur sistemi tatimor nuk është i aftë ta formalizojë ekonominë joformale. Kosova është zotuar për forcimin e standardeve profesionale dhe aftësive të hetimit të ATK-së. Andaj, Kosova duhet të investojë edhe më tutje në ATK dhe sidomos në aftësitë hetuese të saj. Kjo do të ndikonte pozitivisht edhe për gjendjen financiare të Kosovës.

Promovimi i programit të sinjalizuesit

Sinjalizuesit janë mënyra më efektive për të identifikuar korrupsionin brenda institucioneve publike. Ligji për Sinjalizuesit duhet të zbatohet në përpikëri nga Qeveria e re dhe duhet të ketë një fushatë promovuese që sinjalizuesit të raportojnë korrupsion dhe të ketë shpërblime për nxitjen e raporteve të këtyre rasteve.

Meritokracia në administratë

Reforma e Administratës Publike ka nisur mirëpo ende nuk ka arritur te disa pjesë delikate siç është instalimi i plotë i meritokracisë në punësime dhe avancim të shërbyesve civil. Kjo është sfida e radhës në reformën e administratës dhe duhet të fillohet me Qeverinë e re. Kjo çështje është potencuar dhe theksuar disa herë për vendet e BP-së në samitet e Procesit të Berlinit.

Bashkëpunimi me shoqërinë civile në Proces të Berlinit

Qeveria e re duhet të ketë një qasje të re sa përket bashkëpunimit me shoqërinë civile, kjo për të ecur përpara në përafrimin me BE-në dhe përmbushjen e zotimeve të dalura nga Procesi i Berlinit. Në samitet e njëpasnjëshme është zotuar promovimi dhe përfshirja e shoqërisë civile në politika dhe procese integruese. Forumi për Shoqëri Civile i formuar në Samitin e Vjenës përpos që nxit bashkëpunimin ndërmjet shoqërisë civile në vendet e rajonit, ai mund dhe duhet të shërbejë për të ndihmuar Qeverinë për të përparuar në këtë proces madhor.